

Een levenlang liefde voor stenen

Willie Derks vertelt over 35 jaar in de baksteenindustrie

Willie Derks uit Druten (81) was 14 toen hij voor het eerst ging werken. Achter de boeken zitten was niks voor hem, hij wilde de armen uit de mouwen steken. Dus haalde hij een werkkaart op het gemeentehuis waarmee hij bij een baas aan de slag kon. De eerste twee baantjes brachten echter weinig op, vergeleken bij wat zijn oudere broer verdiende bij steenfabriek De Turkswaard. De overstap naar de steenfabriek was dus snel gemaakt. Zo trad hij in de voetsporen van zijn broer en vader. Hij zou hier 35 jaar werken.

Elke week nam hij zo'n fl. 50,- mee naar huis. Dit geld kon zijn moeder goed gebruiken. Er waren flink wat kindermonden te voeden. 'Mijn vader had bepaald dat we van het geld dat we verdienden, 15% als tractement – zakgeld – kregen. De rest ging naar de huishoudpot.'

Handwerk

Maart 1950 stond hij 's morgens vroeg voor het eerst op de steenfabriek. Hij begon met 'opsnijden': het omdraaien van de stenen die buiten in rekken stonden te drogen vóór ze de oven ingingen. 'Het was allemaal Handwerk, elke steen ging door mijn handen. Ik was er razend handig in.' Het opsnijden was in die tijd seizoenwerk. Was er een beetje nachtvorst, dan kon er niet gewerkt worden omdat natte klei kapot kon vriezen. 'In zo'n periode kwam ik in de WW. Maar mijn vader, die dus ook in de steenfabriek werkte, vond dat maar niks. Als gij nou 's stenen ging schepen in mijn plaats, zei hij, dan blijf ik mooi thuis. Dat betekende dan dat ik stenen op een lorrie moest laden, die vervolgens naar een schip gingen, waar we ze weer moesten lossen. Dat heb ik die winter gedaan.'

Na het opsnijden had hij een paar jaar lang de taak de vormen voor de stenen te bezanden. 'Als je geen zand in de vormen deed, bleef de klei plakken en zou je uiteindelijk misvormde stenen krijgen. Dat onderdeel van het productieproces is later geautomatiseerd.'

Stoker

Willie Derks was ook stoker in de vijfendertig jaar dat hij in de baksteenindustrie werkte. 'We hadden bij De Turkswaard een vlamoven. In zo'n oven blijven de stenen op hun plek, en beweegt het vuur zich door de oven. Je moet je het zo voorstellen: in de oven is een rondlopende gang, die is onderverdeeld in kamers. Die kamers zijn gevuld met stenen. Het vuur – van zo'n 1100 graden celsius - loopt van kamer naar kamer. Op die manier worden de stenen gebakken. Het hele proces, van gedroogde kleivorm tot afgekoelde steen duurde 14 dagen.'

Het werk van zo'n stoker was heel precies: 'Je moest ervoor zorgen dat elke kamer ongeveer 80 uur onder vuur zat. De stenen zitten zo'n 40 uur in het volle vuur. De temperatuur wordt langzaam opgevoerd, en als je dan bij zo'n 1100 graden bent, ga je controleren hoe ver de stenen inzakken. Dan heb ik het uitsluitend over straatstenen. Dat zakken moet heel rustig gebeuren, 1 cm per 2 uur. Gaat het te hard en zakt de boel te veel, dan krijg je allemaal kromme stenen en moet de temperatuur naar beneden. Gaat het te langzaam, dan krijg je slappe stenen en moet de temperatuur omhoog. Je snapt dat dat secuur werk was.'

Als stoker was hij ook op zondag in het bedrijf want de oven moest blijven branden. Als het kon nam hij daarnaast nog andere taken in de steenfabriek op zich, zeker nadat hij in 1955 was getrouwd en

er kinderen kwamen. 'Ik begon om 4.00 uur of 5.00 uur 's morgens en ging rond 21.00 uur weer naar huis. Het gekke was dat ik nooit moe was. Die overuren leverden extra inkomsten op en die konden we goed gebruiken. Ik weet nog dat mijn vrouw me om m'n nek vloog toen ik de eerste week dat ik bijwerkte met fl. 127,- thuis kwam. Zowel op De Turkswaard als De Vogelsangh heb ik altijd overgewerkt.'

Deal met de baas

Ver hoefde Willie Derks voor zijn werk niet te lopen in die tijd. Na zijn huwelijk betrok hij met zijn bruid Marietje Rademakers een oud huisje op het fabrieksterrein van De Turkswaard. Maar het huis was zo vochtig dat het water van de muren droop. Toen zijn vrouw hun derde kind verwachtte besloot hij dan ook uit te zien naar een gezondere plek. Hij kocht 300 m² grond in Druten voor fl. 1.800,-. Dat kwam zijn baas, directeur Burgers, ter ore, die de handige en hardwerkende Derks in de buurt van de fabriek wilde houden. Ze sloten een deal: de directeur zou zorgen dat er binnen drie maanden een nieuw huis in de buurt van de steenfabriek zou staan, Willie mocht er zelf een schets voor maken en het geld dat Derks inmiddels had betaald voor de grond in Druten zou worden terugbetaald. 'Het was er heerlijk wonen', mijmert Derks. 'Het huis stond een paar honderd meter van de Waal, en bij hoog water stond het rondom in het water. Maar we hebben het rivierwater nooit binnen gehad, gelukkig.'

Ze woonden er twaalf jaar, samen met inmiddels zes kinderen en konijnen, eenden, kippen, sierduiven en een moestuin. Toch kwam op een gegeven moment Druten als woonplaats weer in beeld, vanwege de modder en stof die de grote grondwagens verspreidden waarmee de klei voor de steenfabriek werd vervoerd. 'Mijn vrouw kon de was niet meer buiten hangen, zo smerig was het. Vóór de komst van de grondwagens werd er gewerkt met kleine lorries die over rails liepen, toen hadden we nergens last van, ook al lagen de grondbulten die nodig waren om de stenen te maken, vlak bij ons huis.'

Modernisering

In de 35 jaar dat Willie Derks eerst in De Turkswaard en later in steenfabriek de Vogelzangh werkte, ervoer hij wat technologische vooruitgang betekende. Begin zestiger jaren zag hij onder andere hoe het droogproces veranderde. De droogrekken in de open lucht maakten plaats voor grote loodsen, waar de stenen werden gedroogd met behulp van warme lucht die van de oven afkwam en de stenen droog blies. Geen steen kon meer bevrozen en handwerk kwam er niet meer aan te pas.

Ook de overgang van steenkolen naar gas maakte hij mee, net als de terugloop in het aantal werknemers. 'Door de automatisering waren er veel minder mensen nodig. Aanvankelijk kruiden wij de stenen met de hand uit de oven, tastten die met de hand buiten op het tasveld op en laadden ze vervolgens met de hand op auto's. Nu gaat dat allemaal automatisch.'

Zelf ging Willie Derks met zijn zestigste met de VUT, maar de stenen lieten hem niet los. Nog jarenlang maakte hij monsterborden voor showrooms, waar mensen op basis van zo'n bord met steenstrips konden kiezen van welke stenen ze hun huis wilden laten bouwen. Hij heeft ze nog steeds in zijn eigen huis, als aandenken.

Vrijwilliger STIENEO Henny Otto

Bewerkt Riny Jans